

УДК 323.713(497.11)(497.16)“2006“

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6932021.11>

Прегледни рад

Владица Тодоровић

Факултет политичких наука, Београд

РАСПАД ЗАЈЕДНИЧКЕ ДРЖАВЕ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ

Сажетак

Заједничка држава Србије и Црне Горе, Савезна Република Југославија, формирана је 1992. а распала се 2006. под именом Државна заједница Србија и Црна Гора. На референдуму у Црној Гори 21. маја 2006. 55,5% изашлих грађана Црне Горе гласало је да Црна Гора постане независна држава, а 44,5% грађана да Црна Гора остане у заједничкој држави са Србијом. А само 14. година раније 1. марта 1992. 95,96% изашлих грађана Црне Горе је гласало за заједничку државу Србије и Црне Горе. Истражили смо зашто су грађани Црне Горе, 14. година касније променили став о заједничкој држави Србије и Црне Горе. Претпостављамо да је један од разлога деловање комунизма у периоду 1945-1990. што је довело до промене српског националног идентитета код одређеног броја православаца у Црној Гори у црногорски национални идентитет, као и разблажени комунизам у периоду након 1990. чији протагонисти су наставили националну црногорску идентитетску политику. То свакако није једини разлог, тако да смо истражили и друге разлоге, који су по нама допринели распаду заједничке државе Србије и Црне Горе 2006. У раду смо користили методу анализе садржаја и компаративну методу.

Кључне речи: заједничка држава, Србија, Црна Гора, распад, комунизам, политичке странке, нација

УВОД

Заједничка држава Србије и Црне Горе, Савезна република Југославија (од 2003. Државна заједница Србија и Црна Гора), формирана је 1992. а распала се 2006. када је на референдуму у Црној Гори 55,5% изашлих грађана гласало да Црна Гора постане независна, а 44,5% да остане у заједничкој држави са Србијом. Истражили смо зашто су након 14. година грађани Црне Горе променили одлуку са референдума из 1992. када је 95,96 % изашлих грађана гласало за формирање заједничке државе Србије и Црне Горе.

У Црној Гори су одржана два референдума, 1992. и 2006. а ниједан референдум није одржан у Србији. Сматрало се да се само чекао одговор Црне Горе на питање о заједничкој држави са Србијом. Подразумевало се да Србија као већа република жели заједничку државу и да референдум у Србији није био потребан.

Војислав Коштуница је још у марту 1997. казао да је против принудне заједнице Србије и Црне Горе, и да би у обе републике требало питати грађане да ли желе да живе у једној држави (Раковић, 2019, 223). За опстанак заједничке државе била је већа одговорност Црне Горе, али и Србија сноси одговорност. Слободан Самарџић, у време референдума 2006. близак сарадник премијера В. Коштунице је након референдума рекао да је Србија погрешила, јер је пристала на проценат од 55% потребан да би се изгласала независност, а није инсистирала на 2/3-ској већини. Али разлози су по нама дубљи, а референдум је био само крај једног процеса. Почели смо од деловања комунистичке идеологије, јер су се у Црној Гори као делу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца на попису становништва 1921. сви православци изјаснили као Срби, а ниједан грађанин није се изјаснио као Црногорац. А на попису становништва 1948. када је на власти Комунистичка партија, већина грађана се изјаснила као Црногорци, док се мали број изјаснио као Срби. Од 1948. се тај тренд изјашњавања православца одржао за цело време трајање комунизма. Представимо национално изјашњавање Срба и Црногораца.

Табела 1. Пописи становништва у Црној Гори 1921. и 1948.

Година	Број становника	Национално изјашњавање
1921	249 338	Срби: 231 686 Шиптари: 16 838
1948	377 189	Црногорци: 342 009 Срби: 6 707

Извор: Никчевић, 2006, 164-165.

Када су се Србија и Црна Гора 1992. ујединиле у СРЈ, било је то уједињење две републике које су у СФРЈ имале своје границе и институције, али и уједињење две признате етничке, а не само политичке нације, етничке српске која је давно призната и етничке црногорске која је призната након 1945. Уједињење се догодило 1990. тих у времену посткомунизма, када су се такве државе распадале и стварале нове националне државе. Са падом комунизма 1990.-тих долази до буђења црногорске нације, различитог од времена комунизма, када у Црној Гори власт није претерано потенцирала националне разлике између Црногораца и Срба, ни посебан језик, ни посебну цркву, али ни независну државу. Тада је опозициона странка Либерални савез Црне Горе, пре свега, почела да пропагира црногорску нацију, аутокефалну Црногорску православну цркву, црногорски језик и независну Црну Гору.

Носилац идеје потпуног издвајања црногорског идентитета из српског етничког и националног корпуса постао је Либерални савез Црне Горе (ЛСЦГ) (Станковић, 2020, 60). Странка је имала парламентаран статус, што значи да је за своје идеје имала подршку у бирачком телу.

Важан тренутак на црногорској политичкој сцени, догодио се када је владајућа Демократска партија социјалиста Црне Горе, након поделе на Демократску партију социјалиста Црне Горе (ДПСЦГ) и Социјалистичку народну партију Црне Горе (СНПЦГ), почела од 1997. да води политику ЛСЦГ. Од тада је власт и то са државних медија водила такву политику, за разлику од периода пре тог тренутка, када су поједине опозиционе странке водиле такву политику, попут ЛСЦГ и мање утицајне Социјалдемократске партије Црне Горе (СДПЦГ).

Кључне тачке тог програма су: утемељење „дукљанства“ као политичке и националне идеологије, стварање црногорског језика и потискивање ћириличног писма, конституисање „црногорске цркве“ (Алексић, 2002, 11).

Али и Србија носи одговорност, односно политичке странке, јер странке са седиштем у Србији нису деловале у Црној Гори, осим Српске радикалне странке (СРС) која је 1992. са 8 посланика била значајна странка у Црној Гори. Али је касније због подела у странци, изгубила политички значај.

КОМУНИЗАМ У ЦРНОЈ ГОРИ ОД 1945. ДО 1990. И РАЗБЛАЖЕНИ КОМУНИЗАМ НАКОН 1990.

Сматрамо да је власт Комунистичке партије од 1945. до 1990. њена идеологија и начин решавања националног питања на овим просторима, имала утицај на каснији распад заједничке државе Србије и Црне Горе, као и политика ДПСЦГ, странке наследнице Комунистичке партије у Црној Гори, након пада комунизма 1990.

До Другог светског рата одржана су три пописа становништва у Црној Гори, 1909. 1921. и 1931. На пописима 1909. и 1931. од грађана је тражено да се изјасне само о верској припадности. Док је на попису 1921. тражено изјашњавање о нацији, и сви православци су се изјаснили као Срби. А на првом попису након Другог светског рата 1948. већина грађана се изјашњавају као Црногорци, а мали број као Срби. Откуда таква промена? Очигледно због владавине Комунистичке партије, која је и пре Другог светског рата признавала постојање црногорске нације, а после освајања власти након Другог светског рата је своју националну политику спровела у дело.

На петој земаљској конференцији Комунистичке партије у Загребу (октобар 1940) било је прихваћено да пет југословенских нација треба да чине Срби, Хрвати, Словенци, Македонци и Црногорци (Раковић, 2015, 56). За потребе идеологије и политике КПЈ, на челу са Јосипом Брозом, дошло је до октроисања црногорске нације, коју је Милован Ђилас инаугуришао 1. маја 1945, у свом чланку „О црногорском националном питању“ (Суботић, 2020, 21).

На свим следећим пописима становништва за време власти Комунистичке партије: 1953, 1961, 1971, 1981, 1991. задржао се тренд већинског изјашњавања православца као припадника црногорске нације, док се у целом периоду мали број грађана изјашњавао као Срби.

У складу са новим идентитетом, а спроводећи политику своје партије, комунисти у Црној Гори су потискивали српски идентитет.

Велика политичка афера је избила око рушења Његошеве капеле, саграђене по жељи највећег српског песника, да би се на њеном месту подигао маузолеј који је пројектовао Иван Мештровић,

вајар који је од интегралног Југословена у међуратном раздобљу, постао присталица усташког режима Анте Павелића. Упркос великим протестима водећих интелектуалаца у Србији и Црној Гори, срушена је стара капела и подигнут нови маузолеј више као уступак хрватским националистима и споменик Мештровићу него као спомен-обележје самом Његошу (Батаковић, 2000, 367). Када је скупштина општине Цетиње 18. марта 1969. донела одлуку о изградњи маузолеја, испред цетињског манастира су одржане демонстрације грађана против Митрополије црногорско-приморске и митрополита Данила Дајковића, јер се Митрополија противила одлуци. На овом примеру видимо деловање комунизма на идентитет православаца. Обновом вишепартијског система 1990-их Цетиње је било главно упориште ЛСЦГ, најјаче сепаратистичке странке.

Штампана су и дела која пропагирају црногорски национални идентитет.

Појављују се дела која говоре о црногорској нацији. Попут „О настанку и развоју црногорске нације“ Сава Брковића и нешто касније мали рад Шпире Кулушића „О етногенези Црногораца“ 1980. године (Ђурковић, 2013, 133).

Црна Гора по присталицама црногорског националног идентитета треба да има и аутокефалну цркву.

Након Другог светског рата власт је желела да од јединствене Српске православне цркве направи разједињену, а њену организацију прилагоди федералној организацији државе. План је био да се створе следеће „аутокефалне цркве“ у Југославији: црногорска, македонска, босанска, хрватска, војвођанска и србијанска. (Перић, 2006, 227). Након Другог светског рата малобројни свештеници наклоњени комунистима су 14. и 15. јуна 1945. одржали састанак на коме су основали Свештеничко удружење, које је показивало сепаратистичке тенденције према СПЦ (Слијепчевић, 2002, 167). Али је повратком патријарха Гаврила Дожића из заробљеништва, престала активност овог удружења.

Крајем 1980-их идеју о аутокефалној ЦПЦ покрећу Јеврем Брковић, Данило Радојевић, Бранко Никач. Са обновом вишестраначког система 1990. поново се јавља идеја о обнови аутокефалне цркве, која је и неканонски формирана 1993. а регистрована 17. јануара 2000. у полицијској станици на Цетињу. Ова „црква“ дуго није била регистрована, али када је власт кренула путем независне државе, дошло је и до регистрације. Основан је и одбор за повратак аутокефалне цркве, који су чинила световна лица. Одбору је недостајао црквени легитимитет, тако да су световна

лица морала пронаћи црквено лице, које би дало нову димензију покрету за аутокефалност.

За првог митрополита ЦПЦ 31. октобра 1993. постављен је Антоније Абрамовић, рођен у Котору, који је био припадник Православне цркве у Америци. Али је А. Абрамовић искључен од стране Светог Архијерејског Синода Православне цркве у Америци 23. марта 1995. Када је А. Абрамовић преминуо за новог поглавара је 1996. постављен Мираш Дедејић свештеник митрополије Италије васељенске патријаршије, са службом у Риму. Али је он рашчињен 4 априла 1997. од стране Светог Синода Васељенске Патријаршије (Раковић, 2015, 78). Ову „цркву“ променом политике ДПС почиње да третира као „праву“ православну цркву у Црној Гори, док вековну митрополију почиње да назива као цркву друге државе, Србије.

У часопису „Монитор“ блиском политици ЛСЦГ, писало је: „Питање нације као и ово питање цркве, неодвојиво је од питања црногорске државе. Негирањем једног или другог негира се у ствари Црна Гора...црногорска држава и српска црква у њој, ту не може бити јединства, већ само сукоба...тај сукоб може бити разријешен тако што ће ово бити Црна Гора, народ црногорски и црква црногорска, или их у противном неће бити. Ако остане српска црква, Срби из Црне Горе и српска Спарта онда је ту јасан епилог (Јевтић, 2009, 144-145). Они који се изјашњавају као национални Црногорци, сматрају да Црна Гора не може опстати без аутокефалне цркве. Зато је јасна њихова подршка ЦПЦ.

Након „праве националне цркве“ оформљена је и „права национална академија“.

Године 1999. Јеврем Брковић је уз помоћ државе и државних средстава оформио Дукљанску академију наука и умјетности. Она је на једном месту окупила (осим Брковића) и Војислава Никчевића, Радослава Ротковића, Рајка Церовића, Милорада Поповића па и трансформисаног Новака Килибарду, који су почели да стварају низ псеудоисторијских теорија о етногенези Црногораца, симболима, идентитету, култури итд. (Ђурковић, 2013, 147-148).

Затим је и образовни систем било потребно прилагодити околностима у којима је ДПС променио политику према заједничкој држави са Србијом.

Универзитет Црне Горе је почетком двехиљадитих предат Социјалдемократској партији, а за ректора је постављен Љубиша Станковић, високи функционер ове партије, док је за првог декана Факултета политичких наука постављен Срђан Дармановић, такође из ове партије (Ђурковић, 2013, 149).

Наследници Комунистичке партије, из ДПС-а су након 1990. остали на власти, реформисали су се и само су наставили црногорску идентитетску политику Комунистичке партије од 1945. до 1990. Али ова, тада јединствена странка није се посебно бавила елементима црногорске нације, попут црногорског језика, ЦПЦ, ни независном Црном Гором. А након поделе ДПС-а 1997. део странке који је задржао име ДПС, је интензивирао идентитетску црногорску националну политику, са црногорским националним идентитетом, ЦПЦ, црногорским језиком, убрзо и са независном Црном Гором. Док је СНП, био за заједничку државу, за СПЦ, за српски језик, али су се у странци у већини изјашњавали као национални Црногорци. Две странке, некада део јединственог ДПС-а, доминирале су црногорском политичком сценом, ДПС од 1990. до 2006. а СНП као друга странка по снази од 1997. до 2006.

Кроз цео период власт се дистанцирала од српске нације у Црној Гори, и учвршћивала црногорску нацију, што је стварало услове да се независност Црне Горе догоди једног дана.

ФЕДЕРАЛНО УЈЕДИЊЕЊЕ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ 1992.

Распадом Социјалистичке федеративне републике Југославије 1992. остале су признате: словеначка, хрватска, Муслиманска, македонска, српска и црногорска нација, које су имале и своје републике Словенију, Хрватску, Босну и Херцеговину, у којој је Муслиманска нација чинила само релативну већину становништва, Македонију, Србију и Црну Гору. Дакле, то су и политичке нације, нације које имају своју државу. Све републике, осим Србије и Црне Горе су распадом СФРЈ постале независне државе. А две признате етничке нације, српска и црногорска, 1992. формирају заједничку федералну државу СРЈ, од две републике Србије и Црне Горе, са својим републичким институцијама, плус заједничким институцијама на нивоу савезне државе: савезним председником, који се бирао у парламенту, савезним дводомним парламентом, владом, премијером, савезним министром спољних послова, војском.

Србија и Црна Гора су се на другачијим основама и на другачији начин ујединиле 26. новембра 1918. Тада су се етнички Срби из Црне Горе, најпре ујединили преко Велике подгоричке скупштине српског народа (коју они који су за независну Црну Гору оспоравају) са етничким Србима из Србије, у државу Србију. Па је 1. децембра 1918. формирана Краљевина СХС. А 1992. су се ујединили већински национални Црногорци и мањински

национални Срби из Црне Горе, са већинским националним Србима из Србије, у федералну државу са Србијом, у СРЈ. Навели смо пописе становништва у Црној Гори, пре и након другог светског рата, који говоре о промени идентитета православаца.

Заједничка држава Србије и Црне Горе, СРЈ формирана је 27. априла 1992. Пре тога 1. марта у Црној Гори је одржан референдум на коме је 95,96 % изашлих грађана подржало формирање заједничке државе са Србијом, док у Србији није било референдума. То је био период слома комунизма када су се распадале бивше комунистичке државе, попут СССР, Чехословачке, СФРЈ, након којих су се формирале нове националне државе, или обнављале старе државе. Док се у овом случају догодио супротан процес, јер је формирана, ипак нова федерална држава СРЈ, од Србије и Црне Горе, чланица које су од 1918. односно 1945. до 1992. биле у истој државној заједници, са још четири републике.

Власт у СРЈ је функционисала под влашћу две странке проистекле из Комунистичке партије, Социјалистичком партијом Србије и Демократском партијом социјалиста Црне Горе, све до кризе око локалних избора 1996. када СПС одбија да призна победу опозиције у већим градовима Србије. Као што је формирање државе био, пре свега договор две владајуће странке, тако када црногорски премијер М. Ђукановић, у кризи око локалних избора изјави да СПС треба да призна резултате локалних избора, и да је Слободан Милошевић, председник Србије, превазиђен политичар и да треба да поднесе оставку, долази до кризе у односима између две владајуће партије, и самим тим почиње криза и у заједничкој држави.

Момир Булатовић описује разговор са саветницима за националну безбедност у административној згради Беле куће:

„Од мене је тражено да се дистанцирам од Слободана Милошевића. У мјери у којој се будем удаљавао од њега, рашиће међународна подршка и уважавање које ће се мени указивати. Имам, дакле, шансу да будем промовисан у најперспективнијег демократског лидера у региону. Овдје није у питању никаква идеологија, већ стратешки амерички интереси. Односи између Црне Горе и Србије морају ослабити, што ће довести до краја, по њима неприродне творевине, СР Југославије. Уосталом, они су је од настанка називали Србија и Црна Гора. Као подстицај том процесу, Америка ће Црној Гори пружити сталну економску и финансијску помоћ. Подразумијева се да ће она имати и одговарајуће безбједоносне гаранције, односно војну заштиту. Србија ће се, веома брзо, суочити са великим проблемима на Косову. Тамо ће

избити оружани сукоби и, на крају, биће стационирано око педесет хиљада америчких војника. Америка планира значајно и дугорочно војно присуство на овом подручју (Булатовић, 2004, 236). Момир Булатовић није прихватио понуду, зато се Америка окренула М. Ђукановићу. Убрзо долази до сукоба међу њима, до избацивања М. Булатовића из ДПС-а, и до две одвојене кандидатуре на председничким изборима 1997. на којима М. Ђукановић у другом кругу побеђује М. Булатовића, који је имао више гласова у првом кругу избора. Затим, долази до формализације поделе ДПС-а, на странку која задржава то име, чији лидер постаје М. Ђукановић и СНП, чији лидер постаје М. Булатовић. Године 1998. ДПС побеђује на парламентарним изборима, док је СНП био друга странка по снази у парламенту. Убрзо С. Милошевић, као председник СРЈ, поставља М. Булатовића за савезног премијера. Долази 1999. и НАТО бомбардовање, који је далеко мање бомбардовао инфраструктуру Црне Горе, желећи на тај начин да покаже пут режиму у Црној Гори. Године 2000. В. Коштуница побеђује на савезним председничким изборима а Демократска опозиција Србије (ДОС) на парламентарним изборима. Од тада почиње отворено заступање независне Црне Горе од стране режима ДПС-а, коме је раније оправдање за пропагирање независности био недемократски режим у Србији. Али и када је режим промењен, ДПС је још отвореније заступао независност. Дакле, није био проблем у режиму у Србији.

Након преговора ДОС-а и ДПС-а, уз посредство међународне заједнице, СРЈ је 2003. трансформисана у Државну заједницу Србија и Црна Гора, која је орочена до референдума 2006. Али државна заједница Србије и Црне Горе је била само провизоријум до референдума о независности 21. маја 2006. јер је ДПС константно водио кампању за независност, што је изазивало револт у Србији, међу политичким странкама и грађанима, међу којима је било и оних који су рекли у реду, идите. Али проблем је био у томе што је велики број Срба у Црној Гори желео заједничку државу. Док је режим ДПС-а у медијима под својом контролом представљао да су противници независности малобројни, а стварност је била другачија.

На референдуму 21. маја 2006. испоставило се да је већина православаца гласала за заједничку државу, у односу 54,5% према 45,5% (Раковић, 2015, 98). Али су они који се изјашњавају као национални Црногорци, заједно са националним мањинама, муслиманима и римокатолицима, које су се прибојавале огромне доминације православаца у заједничкој држави, донели независност

Црној Гори, што је значило крај заједничке државе Србије и Црне Горе.

Црна Гора је након Другог светског рата од стране власти Комунистичке партије добила заокружену територију, имала је органе власти, признату нацију. Дакле, имала је 1990.-тих услове за референдум о статусу, као и остале републике, које су то желеле. Владајући ДПС је организовао референдум 1992, а 2006. сада у другој државној организацији, организовао је нови референдум, јер је променио став о заједничкој држави са Србијом. Постојала је и као важна чињеница државност Црне Горе из 1878. на коју су се позивали они који су желели независност.

БУЂЕЊЕ ЦРНОГОРСКЕ НАЦИЈЕ НАКОН 1997.

На првом попису становништва у Црној Гори након пада комунизма из 1991. били су следећи резултати:

Табела 2: Попис становништва 1991.

Година	Број становника	Национално изјашњавање
1991.	615 035	Црногорци: 380 467 Срби: 57 453

Извор: Никчевић 2006, 166.

Када говоримо о црногорском националном идентитету у периоду комунизма и непосредно након пада комунизма, сматрамо да то није био јак национални идентитет, а и код бројних грађана, црногорски национални идентитет није искључивао српски. То видимо, јер у периоду од 1991. до 2003. долази до раста српског идентитета на рачун црногорског. Од пописа 1991. када су Срби бројали 9% становништва, српски идентитет је дошао до око 32% по попису из 2003. према 43% црногорског.

Табела 3: Попис становништва 2003.

Година	Број становника	Национално изјашњавање
2003.	620 145	Црногорци: 267 669 Срби: 198 414

Извор: Никчевић 2006, 166.

О повећању броја Срба на попису 2003. у односу на попис из 1991. можда објашњење даје разговор Милована Ђиласа и Момира Булатовића из 1994.

Момир Булатовић наводи разговор са Милованом Ђиласом, у коме га је питао шта као председник Црне Горе треба да уради у тадашњим тешким политичким и економским приликама: „Ништа, одговорио ми је кратко и јасно. Све што је било потребно Ви сте већ урадили. Само наставите да држите Црну Гору у федерацији са Србијом, за Црну Гору је најбоље стање равнотеже. Јер, она је као клатно на сату. Ако је гурнеш према црногорству, она ће се вратити према српству и обрнуто. Зато, најбоље не дирајте ништа“. То су биле речи човјека за кога многи сматрају да је родоначелник црногорске нације (Булатовић, 2004, 169).

Након раскола у ДПС-у 1997, део странке који задржава то име, преузима програм ЛСЦГ, и почиње да води изразито црногорску националну политику. Сада је странка на власти водила такву политику, обраћајући се грађанима пре свега преко државних медија. Режим се прибојавао интервенције Војске Југославије под контролом С. Милошевића, тако да је до победе ДОС-а 2000. опрезно водио кампању за независност, са циљем да што више грађана прихвати ту идеју, а када је 2000. победио ДОС, више није било опасности од интервенције ВЈ, па је режим ДПС-а отворено објавио циљ, независна Црна Гора. Предлог о две столице у Уједињеним нацијама, миран распад по моделу Чешке и Словачке, одвојене репрезентације у спортовима где обе републике имају квалитет, а заједничке где су слабе као у хокеју, као што је говорио високи функционер ДПС-а Миодраг Вуковић, све је то било опицавање пулса јавности у Црној Гори и Србији.

Након преговора ДОС-а и ДПС-а, 4. фебруара 2003. формирана је Државна заједница Србија и Црна Гора, орочена на 3 године, до референдума. Ако референдум не успе, по предлогу представника Европске уније, Мирослава Лајчака нови референдум не би могао бити одржан пре 3 године од старог. Испада тако сваке 3 године док не успе референдум.

Власт у Црној Гори је користила сваку прилику да покаже да је заједничка држава немогућа. Пример је музичко такмичење за представника Србије и Црне Горе за песму Евровизије 2006. када су Београду сви црногорски чланови жирија, углавном непознати у музичком свету, гласали за песму из Црне Горе, а ниједан глас нису доделили за тада фаворита песму из Србије „Људи летњи плес“, Огњена Амџића, Маринка Маџгаља и Луиса. Док су српски чланови жирија гласали и за песму из Црне Горе, „Љубави моја“

групе *No name*. Након протеста члана српског жирија, Милана Ђурђевића, такмичење је прекинуто, а Србија и Црна Гора нису имале представника на Евровизији.

Део власти хтео је да створи предуслове за независност Црне Горе. Већ у првим годинама СРЈ почели су инциденти на спортским утакмицама, јер су се тако понекад најављивали политички догађаји. Сетимо се инцидента са фудбалске утакмице из маја 1990. у Загребу између Динама и Црвене звезде. Посебно је било инцидента на Цетињу на утакмицама у рукомету и кошарци, где је у овим спортовима домаћи клуб Ловћен имао конкурентне екипе, и град где је ЛСЦГ имао велику подршку. Наелектрисаном атмосфером на утакмицама када гостују екипе из Србије, желело је да се покаже да су то два различита, али и непријатељска народа. Аналогича са утакмицама клубова из Србије и Хрватске са краја 1990-их, али и у ранијем периоду. Присуство полиције је било бројно и на кошаркашким утакмицама у Подгорици, јер је Будућност била озбиљан конкурент Црвеној звезди и Партизану. Бројно присуство полиције, пред обично препуним трибинама је говорило да има разлога за то присуство, не само због безбедности играча већ и судија из Србије. Креирана је атмосфера небезбедности, када гостују клубови из Србије, уз заставе ЛСЦГ у првим редовима у публици. А у тајм аутима се могла чути песма „Ој свијетла мајска зоро“ која је постала и химна независне Црне Горе.

Власт је схватила да је најбоља промоција државе преко спорта, па је определила значајан новац за спортске клубове. Тако је у периоду кампање режима за независну Црну Гору, Будућност била првак СРЈ у рукомету у женској конкуренцији од 1997. до 2002. и од 2003. до 2006, а Ловћен 2000. и 2001. у мушкој конкуренцији, Јадран из Херцег Новог у ватерполу од 2003. до 2006, у одбојци Будванска ривијера 2001. и Будућност 2002., 2005. и 2006. у мушкој конкуренцији. Дакле, са једне стране ривалство са клубовима из Србије, а са друге стране промоција Црне Горе у Европи и свету. Црногорски национализам је промовисан преко спорта. И то је јасно говорило о намерама режима, и пре јасно промовисаног циља, а то је независна Црна Гора.

ПОЛИТИЧКЕ СТРАНKE У СРБИЈИ И ЦРНОЈ ГОРИ

Све значајније политичке странке у Србији 1990-их биле су за заједничку државу са Црном Гором. У Црној Гори су ЛСЦГ и СДПЦГ били против, а временом испоставиће се левичарске странке су биле за независну државу, осим СНПЦГ, док су десне

странке које су баштинице српски идентитет биле за заједничку државу, Народна странка Црне Горе (НСЦГ), Српска народна странка Црне Горе (НСНЦГ), Српска радикална странка (СРС). Осим СРС ниједна значајнија странка са седиштем у Београду није имала своју страначку организацију у Црној Гори.

Зашто је то важно? У Шкотској као делу Велике Британије, делују странке са седиштем у Лондону, а у Каталонији као делу Шпаније делују странке са седиштем у Мадриду, и не само да делују већ су и утицајне на тим просторима. Тако у Шкотској делују Конзервативна странка, Лабуристичка странка, Либерално демократска странка. Конзервативна странка, која се залаже за чвршће везе Шкотске и остатка В. Британије је у Шкотској традиционално слабија од Лабуристичке странке, која је у последње време дала премијере В. Британије Тонија Блера од 1997. до 2007. и Гордона Брауна од 2007. до 2010. Док су најзначајније шпанске странке попут Народне странке и Социјалистичке партије, утицајне и у Каталонији као делу Шпаније. Дакле, странке са седиштем у Лондону и Мадриду имају подршку међу популацијом у Шкотској и Каталонији, где делују и странке које се залажу за независност Шкотске и Каталоније.

Али српских странака са седиштем у Београду након 1990. осим СРС која је била значајна странка 1992. није било. Радикали су 1992. имали 8 посланика, али СРС се касније поделила и није била тако утицајна. Странке са седиштем у Србији су се одлучиле да одржавају страначке везе са идеолошки сродним странкама у Црној Гори. Тако је СПС одржавао блиске страначке односе са СНПЦГ, Демократска странка са ДПСЦГ, до промене политике ДПС-а у погледу заједничке државе, Демократска странка Србије са НСЦЦГ и СНСЦГ.

Срби у Црној Гори су се ослонили на неколико странака. Најпре на НСЦГ, која је 1993. преко свог тадашњег председника Новака Килибарде потписала декларацију о заједничкој држави са ДСС, чији председник је био В. Коштуница. То је био акт десних странака из Црне Горе и Србије, да покажу да су разлози за заједничку државу дубљи, и да имају подршку ширег идеолошког спектра странака у две републике. Срби у Црној Гори су се ослонили касније на СНСЦГ, насталу из НСЦГ, која убрзо постаје снажнија странка од НСЦГ, у српском бирачком телу, СНПЦГ и Народну социјалистичку странку Црне Горе. Видимо да у имену странака које се обраћају Србима постоји реч „народна“, осим СРС чије је седиште у Београду.

Народна странка је прва модерна странка основана 1906. у

Црној Гори за време краља Николе Петровића. Странке и десне и леве оријентације које су се обраћале српском бирачком телу, желеле су у целини или делимично да се позову на њену традицију.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Алексић, Будимир. 2002. *Црвено-Црна Гора*. Никшић: Омладински интелектуални центар.
- Батаковић, Душан. 2000. *Нова историја српског народа*. Београд: Наш Дом.
- Булатовић, Момир. 2004. *Правила ћутања*. Београд: Народна књига-Алфа.
- Ђурковић, Миша. 2013. *Тамни коридори моћи*. Београд: Укронија.
- Јевтић, Мирољуб. 2009. *Политикологија религије*. Београд: Центар за проучавање религије и верску толеранцију.
- Јовић, Дејан, 2017. *Рат и мит - политика идентитета у сувременој Хрватској*. Загреб: Фрактура.
- Никчевић, Желидраг. 2006. *Права Срба у Црној Гори*. Београд: ИГАМ.
- Перић, Димшо. 2006. *Црквено право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду -Центар за публикације.
- Растодер, Шербо. 1996. *Политичке борбе у Црној Гори 1918-1929*. Београд: Задужбина Андрејевић.
- Раковић, Александар. 2015. *Срби и религијски интервенционизам 1991-2015*. Београд: Хришћански културни центар др Радован Биговић.
- Раковић, Александар. 2019. *Црногорски сепаратизам*. Београд: Катена мунди.
- Слијепчевић, Ђоко. 2002. *Историја Српске православне цркве. Књ. 3*. Београд: ЈРЈ.
- Суботић, Момчило. 2020. „Идентитетска питања Црне Горе“. *Политичка ревија*, 60(1): 11-48.
- Станковић, Владан. 2020. „Идентитет националних Црногораца и Срба“. *Политичка ревија*, 60(1): 49-70.

Vladica Todorović
Faculty of Political Sciences, Belgrade

THE BREAK UP OF THE STATE UNION OF SERBIA AND MONTENEGRO

Resume

Prior to 1945. conditions favoured state union of Serbia and Montenegro. Orthodox Christian Serbian identity was prevalent in Montenegro. In 1945, the Republic of Montenegro was formed, (in 1918, the unification of Serbia and Montenegro first took place), and the national Orthodox Christian Serbian identity was transformed into Montenegrin, in accordance with the Communist party views. With new identity, after decades of communism and Montenegrin identity policy, a union was formed in 1992. When the Federal Republic of Yugoslavia was formed, it had three governments, two republican and a federal, three prime ministers, two republican and a federal, three parliaments, two republican and a federal, two directly elected republican presidents and indirectly elected federal presidents, two foreign ministers, federal and Montenegrin. The state was dysfunctional. Starting with the name Federal Republic of Yugoslavia, kept by the post communist government, which saw both Serbs and Montenegrins as Yugoslavs. When the name was changed into Serbia and Montenegro it became apparent it was flawed since even in sports competitions the Serbian supporters chanted only to Serbia. Dragan Soc from NSCG suggested a more appropriate name to a state "The Serbian Federation". Dejan Jovic in his book "War and Myth-Identity Politics in Contemporary Croatia", states that only in myths every nation desires their own independent state (Jović, 2017,12). He presents the cases of Quebec in 1994 and Scotland in 2014 where in the referendums, the majority did not vote for independence. There are numerous nations in the world, it seems not all of them all would want their independence. However, the nations that can have their own independent state, IE they have a huge population, or territorial autonomy or a republic, or nations that once had their own independent state, a part of nation that has grounds to form an independent state, although another part of the nation opposes it, will try to form their independent state. The

precondition for independence is the existence of parties or a party to advocate the independence, though they may not be as influential as the parties that support the joint state. Nonetheless, the idea must be nurtured. Undoubtedly, they have a substantial following and membership. Such parties are the most representative of the territory. In Montenegro, the prominent pro-independence parties were the LSCG and the SDPCG, both parliamentary in Montenegro, the SDPCG at the federal level, while the LSCG did not have a seat in the federal parliament. This is in the case of Montenegro, the Montenegrin Federalist Movement or the Montenegrin Party, as was the official name of the party, which in the Kingdoms of SCS and Yugoslavia supported the federation, and during World War II the independent Montenegro. The modern parties must be rooted on a past model. Parties from Serbia, apart for the SRS, did not operate in Montenegro. Which seems to be an issue, since such parties would connect the peoples of the republics. Nevertheless, between the two world wars, parties based in Belgrade, the People's Radical Party and the Democratic Party, operated in Montenegro with significant results. In the 1920 elections, the Democratic Party took part with two lists. The official party won 14.2% of the vote and the independent party 8.41%, while the People's Radical Party won 13.41% (Rastoder, 1996, 40). In the 1923 elections, the People's Radical Party won 25% of the vote. The Democratic Party also took part with two lists in these elections. The official list received 21.4%, while the dissident party received 4.4% (Rastoder, 1996, 74). In the 1925 elections, the People's Radical Party won 21.9%, while there were two more radical lists. The Radical Party won 4.8%, the Dissident Party won 0.8%. The Democratic Party won 22.3% (Rastoder, 1996, 74). In the 1927 elections, the People's Radical Party won 18.8%, and two more Radical Lj. Jovanovic 13.9% and Radical T. Oraovac 1.9%. The Democratic Party won 27.7% and another democratic list M. Cemovic 2.3% (Rastoder, 1996.97). After the multi-party system was restored in 1990, primarily Serbian parties from Montenegro and separatist parties acted in Montenegro. These parties were seen as pro-Serbian. They seem to be parties of national Montenegrins who have a positive stance towards Serbia. They are not Serbs and shouldn't be mistaken for them. Another issue is that Montenegrins speak Serbian and belong to the Serbian Orthodox Church. Both they, as well as Serbs from Montenegro, cherish the 1878 statehood of

Montenegro. No party of Serbs in Montenegro or the party of Montenegrins that supported the state union with Serbia, only supported the federal state and not a union. Except for the SRS, based in Serbia that promoted a unitary state. Let's look back at the claims of Dejan Jović, who says that it is not true that every nation wants its own state, and cites the examples of Scotland and Quebec. A comparative analyses of European states will be made, Scotland - Great Britain and Serbia and Montenegro. Did the Scottish people on 2014 referendum decide against their state for all times or just postpone it until some future referendum? Montenegro organized a referendum on status in 1992, so 95.96% of citizens decided that they wanted a joint state with Serbia, and not an independent state. And only 14 years later, in 2006, did the citizens make a decision on independence. We cannot know whether the decision of the Scottish people is final. Talking about percentages, 55% voted for staying in Great Britain and 45% for the independence of Scotland. The results don't show broad consensus of, say, 95% as in Montenegro in 1992. In Montenegro in 2006 voted 55.5% for independence 44.5% for state union. Population in both Scotland and Montenegro wanted their own independent state in 2014 and 2006, respectively, and a part did not, because they saw Great Britain and the state union of Serbia and Montenegro as their own state. The question who had the voting right in the referendum was asked, and when the decision was made, who made such a decision or contributed to it. The nation-building people in Scotland and Montenegro were split on the issue, as stated by the data of A. Rakovic that the majority of Orthodox people voted for a state union, while foreign economic migrants contributed to Scotland's stay in GB. When the Montenegrin nation was definitely constituted in the 1990s, and when the ruling party pursued independence, the conditions for independence were created. Because the national Montenegrins did not want a state with Serbia and Serbian majority. They wanted an independent state, while the Serbs in Montenegro were in favor of a state union with their compatriots from Serbia. In Scotland apart from the Protestants and a number of Roman Catholics, that are the dominant population, there are also many citizens of Irish descent, and the Irish had a dispute with England so that they formed their own independent state of Ireland. Even today they have a dispute with the English over Northern Ireland, and have reservations about Scotland remaining GB. The separatist tendencies in Scotland are ongoing. The strongest

party in Scotland is the Scottish National Party (SNP), founded in 1934. Today it is the ruling party, and often calls for a new referendum on independence, especially in light of Brexit, since it wants Scotland in the EU. As previously stated, there was a party called the Montenegrin Federalist Movement or the Montenegrin Party as the party's official name. It was founded in 1925, although the Montenegrin List, the forerunner of this party, appeared in 1923. After the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was formed, it proposed a federal state, because it was not satisfied with the status of Montenegro, more precisely with the disappearance of Montenegro in 1918. The Federalists pointed out that they are the only party based in Montenegro and the only one that protects Montenegrin interests. With the renewal of the multi-party system in 1990, the party was also renewed, but it did not come to life on the political scene. However there was a strong party that advocated for an independent state, LSCG, whose DPS program took over in 1997 and started advocating independence. A similar situation as in Scotland, where the ruling SNP is promoting independence today. Dejan Jovic claims the ruling party in Scotland, by constantly calling for a new referendum, wants to provoke revolt among the ruling Conservative Party, which would then say okay, go. A similar situation was with Serbia-Montenegro from 2000 to 2006. The ruling DPS spoke about a dysfunctional state, called for a referendum, claiming Serbia does not cooperate with The Hague Tribunal, that Montenegro wants to join the EU, and Serbia is undecided and that it is slowing it down. Which caused uproar in Serbia. Admittedly, when a nation is largely divided on the issue of independence, in the ratio of 45% to 55% as in Scotland, it is wrong to say that it does not want independence, or to be precise, that the whole nation does not want independence. This can be said when there is a large consensus of 95%, as in Montenegro in 1992. Thus, in Scotland, a large number of people do want an independent state, and in Wales there is a Plaid Idol party for independent Wales, and in Catalonia a large number of citizens want an independent state. There is the party of Esquer Republic of Catalonia and others, and in the Basque Country a large number of citizens want an independent state, there is the Basque Nationalist Party, and in Montenegro part of the people wanted an independent state in 1992, so it failed. At that time, that part of the people was a minority, and in 2006, the majority. So, the majority and the minority fluctuate on this issue. Due to

the restrictions in the length of study, all possible reasons for the disintegration of the joint state of Serbia and Montenegro, such as the role of the international community, which in the context of future recognition of Kosovo's independence in 2008 corresponded to Montenegro's independence and numerous irregularities in the referendum, were not analyzed. Nonetheless, some crucial reasons for the disintegration of the state union of Serbia and Montenegro were presented.

Keywords: joint state, Serbia, Montenegro, disintegration, communism, political parties, nation

* Овај рад је примљен 1. маја 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 9. августа 2021. године.